

Лазарєв В. В.

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Невзорєв І. Л.

*професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

РОЛЬ ФУНКЦІЙ ПРАВОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

Сучасна держава вимагає адекватних правових засобів соціального впливу, механізм дії яких направлений на кореляцію, у першу чергу, свідомості, правової культури особистості, а не подолання чи відновлення наслідків вчиненого діяння [1, с. 4]. Саме правові стимули є одним із засобів упорядкування суспільних відносин на засадах права. Вони дозволяють здійснювати вплив на волю та свідомість особи, спонукають її до соціально-активної правомірної поведінки [1, с. 6]. Зважаючи на означене, можемо стверджувати, що правовий вплив може бути лише однополюсним: або позитивним (правостимулюючим з відповідними додатковими обмежуючими моментами), який виконує функцію задоволення правомірних інтересів конкретного суб'єкта, розвитку суспільних відносин, або негативним (правообмежуючим з відповідними додатковими стимулюючими моментами), який виконує функцію стримування задоволення протизаконних інтересів, охорони і захисту суспільних відносин [2]. З означеного випливає, що функції правового стимулювання є достатньо важливими, оскільки вони здійснюють вплив на поведінку суб'єктів права, направляючи їх дії.

Функція розвитку, яку виконують стимули в правовій системі, має первинне значення, носить творчий характер, оскільки базується на позитивно-творчих засадах права і його суб'єктів. У стимулюючих факторах виражаються динамічні якості права, його спонукальні властивості. Водночас, роль правових стимулів у здійсненні функції розвитку суспільних відносин може бути різною, бо за своєю силою стимули неоднакові. З одного боку – законні інтереси, з іншого – суб'єктивні права, а на останок – пільги і заохочення.

Якщо порівняти законні інтереси та інтереси, опосередковані у суб'єктивних правах, то, маємо зазначити, другі володіють більшою стимулюючою силою, аніж перші. Це пов'язано, по-перше, з тим, що в суб'єктивних правах опосередковуються інтереси найбільш істотні, життєво важливі для більшості, громадян, які мають важливе соціальне значення, які яскраво виражають сутність суспільних відносин. По-друге, для реалізації інтересу, вираженого в суб'єктивному праві, створена правова можливість, а для реалізації законного інтересу юридична

норма не створює і не забезпечує правової можливості, а лише не перешкоджає їй, якщо вона фактично існує [3, с. 82].

Тому для інтересу, опосередкованого в суб'єктивному праві, характерна найбільша ступінь юридичної забезпеченості (тобто, і велика ймовірність його задоволення), водночас, законний інтерес дозволяє громадянину користуватися благом, не завжди прямо гарантованим законодавством, а якщо і гарантованим, то в меншій ступені (звідси і менший ступінь ймовірності його задоволення). Все це разом узятє позначається на їх стимулюючих можливостях. Адже інтерес перетворюється в інтенсивний стимул людської діяльності лише тоді, коли існує реальна можливість його задоволення [3, с. 82–83].

Крім основної і суто специфічної функції розвитку соціальних зв'язків, правові стимули виконують і інші функції. Взявши за основу класифікаційні критерії поділу функцій права, можна виокремити такі загальносоціальні функції правового стимулювання: мотиваційну, гарантуючу, комунікативну (інформаційну), організаційну, оціночну, соціального контролю, прогностичну, ідеологічну (виховну). Серед спеціально-юридичних функцій правового стимулювання, поряд із праворегулятивною та правоохоронною, доцільно виокремити і стримуючу функцію, яка полягає в утриманні особи від протиправної поведінки [4, с. 10–11]. Так, здійснюючи функцію соціального контролю, правові стимули виступають одним з його засобів. З їх допомогою законодавець і правозастосовувач координують ту чи іншу діяльність фізичних і юридичних осіб, наприклад, шляхом позначення в нормативних і правозастосовних актах дій, в яких зацікавлене суспільство і держава, які ними підтримуються, заохочуються. Причому правові стимули – досить м'який спосіб корекції негативної поведінки і приведення її в бажану форму.

Мотиваційна функція правових стимулів полягає в тому впливі, який здійснює вся система юридичної стимулювання на внутрішній світ людини: її інтереси, потреби, цілі, мотиви, волю, установку і т.п. Саме через мотиваційні канали багато в чому здійснюється соціально-психологічний механізм дії права.

Функція соціального контролю правових стимулів тісно пов'язана (переплітається) з їх виховною функцією. Остання відображає «внесок» стимулювання в формування правосвідомості та високої правової культури громадян, моральних якостей особистості. Виховний вплив правових стимулів проявляється і у вигляді своєрідного профілактичного, попереджувального впливу.

Комунікативна функція полягає в тому, що правостимулюючі засоби визначають собою певну юридичну інформацію, котра містить конкретні повідомлення, що надходять від суб'єкта управління (законодавця,

правозастосовувача) до об'єкта (фізичним і юридичним особам) і служить тим самим особливого роду способом зв'язку між ними [3, с. 83].

Мета і об'єктивна необхідність використання правових стимулів полягають в тому, що у суспільстві та державі існує нагальна потреба в соціально-корисній і активній поведінці суб'єктів права в різних сферах життєдіяльності: 1) соціально-економічній (підприємницька, трудова діяльність, конкуренція, інвестиції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, підвищення якості продукції тощо); 2) духовно-творчій (наукова, виховна, педагогічна, культурна діяльність тощо); 3) політико-юридичній (виборча, правова активність, участь громадськості в управлінні справами громадянського суспільства і держави, в охороні порядку, профілактична діяльність, виправлення і перевиховання засуджених тощо) [3, с. 84].

Подібні потреби створюють передумови для встановлення в законодавстві відповідних правових стимулів, які покликані впливати на поведінку суб'єктів в бажаному для суспільства і держави напрямку, спонукати особистість діяти певним чином. Звідси особливість правового стимулювання полягає в тому, що обрана суб'єктом форма поведінки відповідає загальній меті стимулювання, цілям тих, хто цю ситуацію створював. У розрізі цього, варто зазначити, що правове стимулювання необхідно для взаємовигідного розвитку соціальних зв'язків. Саме тому, розгалужена система функцій правового стимулювання дозволяє здійснити детальне дослідження інформаційно-психологічного боку правового регулювання. І саме функції правового стимулювання визначають основне завдання цієї діяльності, оскільки детально конкретизують напрямки впливу стимулювання. Отже, маємо зазначити, що дослідження функцій правового стимулювання є тією вихідною компонентою, яка покликана підтримувати правопорядок у суспільстві.

Література

1. Калужний Р. А., Лапка О. Я., Пікуля Т. О. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : монографія. Київ : «МП Леся», 2013. 204 с.
2. Малько А. В. Правовое стимулирование : проблемы теории и практики. *Правоведение*. 1994. № 3. С. 10–22. URL: <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=151786> (дата звернення : 18.10.2020).
3. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве : монография. Москва : Юрист, 2004. 250 с.
4. Луценко І. М. Правові стимули: теоретико-правові засади та механізм реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 20 с.